

nagyobb erővel fogjuk fel, mint a többi. Ha pl. 8 kép lett összefoglalva, akkor a legvilágosabb az 1., csekélyebb az 5., még gyengébb a 3. és 7-ik kép, s leggyengébbek a többi benyomások. Ha pedig 5 a képek száma, akkor legerősebb 1, gyengébb 3, még gyengébb a 7, — a többiek ezeknél is gyengébbek. Ezen körülmény nyilván az egyes ítések emelkedésében és leszállásában birja okát.

Ezen kísérleti eredmények bizonyosan több ponton correctiót és kiegészítést fognak nyerni. Ugy pl. mindenestre pontosabban kellend majd meghatározni a legkedvezőbb időpontot, melyre nézve a 0:3 és 0:18 mp. igen nagy intervallum, mely correctiót azonban több személynek megfigyelése könnyen fog nyújthatni. A képek lefolyására vonatkozólag pedig a kísérletek nagyon kezdetleges és még nem értékesíthető általánosságban mozognak. Hasonlóan megoldást vár azon kérdés, hogy szabálytalan intervallumoknál milyen lesz a legkedvezőbb időpont s más érzékletekre nézve miként állapítandó meg; mert csak akkor lesz lehetséges egy általános képletet megállapítani, mely az egyidőben a tudatban levő képzetek számára nézve érvényes. Mindezekre azonban Wundt úr elmés iskolája ép úgy fog módokat találni, mint milyen meglepő találékonyssággal birt sok olyan kérdést már is megközelítő potossággal megfejteti, melyekre a belső megfigyelésre épülő, inkább elmélődő és magyarázó lélektan felelni sehogy sem tudott. Elvileg azonban előleg is megtartandó, hogy a lélektan helyesen magyarázni csak akkor fog, mikor pontos mérései lesznek. S annyiban a legnagyobb örömmel kell mindazon kísérleteket fogadnunk, ha kezdetlegesek is, melyek ezen positiv tényadatokat napfényre hozzák. Mert ez az első lépés egy valóban positiv alapokon nyugvó s ezeknek alapján magyarázó, igazán speculativ lélektan megalkotásához.

Budapest.

Böhm Károly.

B.K. A philosophia helytfoglalása főiskoláink tanrendjében az 1884/5. iskolai év 2-ik feléről.

Úgy gondolkozunk, hogy okozati összefüggés van a közt mit és mennyit tanítanak felsőiskoláink a philosophiából s a közt, mennyi szükségérzet él e tekintetben közönségünkben. A helyzet tisztán látása érdekéből tehát jónak találtuk közölni felsőbb tanintézeteink tandrendjéből a philosophiai studiumokra vonatkozó előadásokat.

Előzetesen megjegyezzük, hogy középiskoláinkban, melyekre jobbra a ministerialis tanterv ad mértéket, a philosophia az utolsó osztályban 3 heti órán van képviselve, tárgya lélektani bevezet-

téssel ellátott logika. Felsőbb intézeteink tanrendjeinek van hát föntartva, hogy a philosophia disciplinaiban tájékoztassák növendékeiket.

Van pedig az 188²/₃—188³/₄. tanévre szóló ministerialis kimutatás szerint 51 hittani; 13 jogakadémiai intézetünk; 2 egyetemünk; 1 műegyetemünk. Az emberbaráti és közművelődési intézetek címén elősoroltakról, mint a melyekben a philosophiai oktatás átlag hallgat, csak annyiban emlékezünk meg, hogy constatáljuk, miszerint az 188³/₄-ik év 2-ik felében az iparművészeti iskolában tanult 35 növendék; az orsz. mintarajztanodában és tanítóképezdében 97 növendék; a festészeti mesteriskolában 11 növendék; az országos zeneakadémiánál 134 növendék; az országos színészeti iskolánál 35 növendék, — tehát felsőbb szakiskoláink eme 322 növendéke rendszeres philosophia oktatásban egyáltalán nem részesült.

E tényben az a gondolat látszik kifejezést nyerni, hogy a philosophiai gondolkodás nekik nem is való, legfőlebb az egyetemen, a jogakadémiai és hittani intézeteket látogató papoknak, jogászoknak, tanároknak, orvosoknak, noha az még kimutatásra várna, hogy az orvosnövendékek mennyiben vesznek részt philosophiai előadásokon, valamint az is, hogy a műegyetem növendékei, egyáltalán juthatnak ily előadások élvezetéhez, miután tanrendjük, a hivatalos kimutatásban ily előadást nem ösmer.

Az itt közlendő kimutatás is, melyet félévről félévre ismételnünk szándékozunk, kivált a kezdet nehézségei közt, fogyatékos lesz, és pedig azon az okon, mert az egyetemek és jogakadémiákon kívül, a többi tanintézetek, nevezetesen a hittaniak rendszeres tanrendet félévenként közrebecsátani nem szoktak. Azt hisszük a minden tekintetben fontos közművelődés érdeke hozza magával, hogy a hittani intézetek is megértsék a kor szavát s közlendő tanrendjeik révén engedjenek belátást nyújtani a tágkörű közönségnek is, mi eszközökkel készítik elő növendékeiket magasztos pályájukra. Dicséretes kivételképen a budapesti egyetemi, a debreceni és sárospataki hittani intézeteket nevezhetjük meg, mint a melyeknek tanrendje félévenként tudomásunk szerint közzététetik.

Közöljük most a kezünk közt levő tanrendekből a következőket, figyelmünket kizárólag a bölcsészetre tartozó előadásokra fordítván.

1. A pozsonyi királyi Akadémián, mely a jogi karon kívül, bölcsészeti tanfolyammal is bir és pedig azzal a nevezetes szabadalommal, hogy növendékei az egyetemi pályavégzett bölcsészeti hallgatók számára biztosított jogokat élvezik, a folyó 1884/5. II. félévben előadatik:

A tudományos vizsgálódás és kutatás módszerei Dr. Pauer Imrétől heti 4 órán.

A materialismus tévedései, ugyanattól, heti 2 órán.

Magyarország oknyomozó művelődéstörténete Dr. Ortvy Tivadartól heti 4 órán.

Bentham és Mill, Dr. Kuncz Ignáctól heti 1 órán.

Rotteck és Stahl, ugyanattól, heti 1 órán.

E két utóbbi előadásnál világos, hogy a szempontok döntenek, mely érdekből tárgyalatnak az illetők, s bár a tanrendbe t. i. a jog és államtudományi szakba lett beosztásuk azt gyanítatja, hogy ily szempontokul a nemzetgazdasági, általában államtudományiak választatnak, mégis szívesen fesoroljuk ezeket is philosophiai tárgyul, ugy sincs több más mit felsorolnunk e nagy igényekkel bíró akadémia philosophiai tanrendjéből.

2. A pécsi püspöki lyceum Jog- és Államtudományi Kar tanrendjében:

Művelődéstörténelem Rézbányai János magántanártól, heti 4 órán.

Jogbölcészet története Dr. Lukács Adolf r. tanártól, heti 1 órán.

Bölcséleti államjog, ugyanattól, heti 2 órán.

3. A nagyvárad i Jog- és Államtudományi Kar tanrendjében:

Ethika Dr. Nemes Imre magántanártól, heti 2 órán.

A jogbölcselet története Dr. Kudelka József r. tanártól heti 1 órán.

4. A győri kir. Jog- és Államtudományi kar tanrendjében a folyó félévben egyetlen tárgyunkra tartozó előadás sem tartatik.

5. A kassai kir. Jog- és Államtudományi Kar tanrendjében:

A philosophia encyclopädiája Dr. Stöhr Sziard magántanártól, heti 2 órán.

Az emberi művelődés története Dr. Tóth Lőrincz magántanártól, heti 2 órán.

6. A sárospataki ev. ref. Akadémia tanrendjében:
A vallásbölcészet Nagy Gusztáv rendes hittanártól, heti 5 órán.

A bölcészettörténet (folytatva), Dr. Bokor József r. tanártól heti 4 órán.

Az ethika (folytatva), ugyanattól, heti 2 órán,

A jogbölcészet (folytatva), ugyanattól, heti 4 órán.

A nevelés és oktatásban, Dezső Lajos tanító képezdei igazgatótól, heti 2 órán.

7. Az eperjesi evang. ker. Collegium Jog- és Allamtudományi Kar tanrendjében:

Művelődéstörténet Dr. Horváth Ödöntől, heti 4 órán.

A jogbölcselet sorsának rövid vázlata Kanttól napjainkig ugyanattól heti 1 órán.

(Folytatjuk.)

A PHILOSOPHIAI FOLYÓIRATOKBÓL.

I. Philosophische Monatshefte, redigirt von C. Schaarschmidt.

Az 1885-ik évi XXI-ik kötetből eddig megjelent az 1—3. füzet. Ezekben következő önálló cikkek találhatók: Az 1-ső füzetben Dr. Hartung G. párhuzamot von Hartmann és Lotze között (Hartmann u. Lotze. Eine metaphysische Studie). Kiindulva abból, hogy a metaphysikára nézve üdvös, ha főbb művelői egymással egyező eredményeket bírnak felmutatni, Hartmann és Lotze közt is véli ezen egyezést találhatni. Ez egyezés főbb pontjai 1. az anyagi materia tagadása s annak felbontása erősystemákra; 2. egységes létező elismerése (Unbewusst — és einzig Seiendes); 3 a tér és idő is ezen egyetlen létezőnek functiói; 4. mindketten a világ végességét állítják; 5. annak állandóságát tagadják s bár a mechanizmust igen fontosnak vélik a világban, de az egyetlen létező folytonos behatását is hirdetik. — A 2-ik cikkben Pfl eiderer E. »Noch einmal Leibnitz u. Geulinx« Zeller ellenében régi véleményét vitatja s módosítja Geulinx etikájáról.

A 2-ik füzetben Dr. Koppelman értekezik »Kant's Lehre vom analytischen Urtheil« neve alatt az elemző ítéletről. Kant az anlyt. ítéleteknek igen nagy fontosságot tulajdonított s azoknak részletes kifejtését a T. E. B.-nak egyik további feladatául tűzte ki; az anlyt. ítélet volt kiinduló pontja azon elosztásnak, mely synthat. és anlyt. ítéletek közt tett külömbséget. Koppelman Kant műveiből akar fényt deríteni annak felfogására, melyben ezen ítéletfajt részesítette s ezt 5 szakaszban teszi. 1. Az anlyt. ítélet definitiója három-féleképp található Kantnál; többnyire olyan ítéletnek határozza, melynek állítmánya az alany fogalmában már is foglaltatik, vagy pedig magyarázó ítéletnek mondja, vagy olyannak, melynek igazsága a fogalmak azonosságán nyugszik. Ezen meghatározások közül az alapvető csak az első. Még pedig a »fogalom« alatt annak definitiója értendő; a mely állítmány tehát a fogalom definitióján kívül esik, az, az alanyhoz csatolva, synthetikus ítéletet ad. Az anlytikai ítéletek azért mindig apriori ítéletek s mint ilyenek egyetemlegesek és kényszerűek. — 2. Az anlyt. ítéletek Kant szerint úgy keletkeznek, hogy a fogalmakat felboncoljuk. 3. Azoknak fontossága gondolkodásunk számára a fogalmak magyarázában rejlik. Céljuk első sorban a definitio. »Vermittelst mehrerer dergleichen analytischen Urtheile suchen wir der Definition der